

Prof. dr Olivera Gajić

Biljana Lungulov

Filozofski fakultet, Novi Sad

Mr Ljiljana Pižurica

Karlovačka gimnazija „Branko Radičević“

Sremski Karlovci

UDK: 371.95

ISSN 1820 - 1911, 14 (2008), p. 119-137

PORODICA KAO ČINILAC PODSTICANJA DAROVITOSTI I IZBORA ZANIMANJA¹

Rezime: Autorke u radu razmatraju ulogu porodice u složenim i dinamičnim procesima formiranja ličnosti, posebno njene mogućnosti u kreiranju podsticajnog okruženja i pružanja adekvatne podrške razvoju darovitosti.

U zavisnosti od društveno-ekonomskih, socio-kulturnih i drugih uslova života porodice, mogućnosti i razvijenosti porodičnih funkcija, stabilnosti i karaktera odnosa u porodici, te sposobnosti roditelja da ostvaruju sve složenije funkcije, porodica se javlja kao pozitivan ili negativan činilac podsticanja darovitosti.

U tom kontekstu prezentuju se rezultati teorijsko-empirijskog istraživanja o porodici kao nezaobilaznom činiocu podsticanja darovitosti dece i izbora njihovog zanimanja, što se odražava na njihovo (ne)zadovoljstvo stečenim obrazovanjem, profesionalni razvoj, vrednosne orijentacije i zadovoljstvo životom uopšte. Posebno se osvetljava problem podsticanja darovitosti i izbora zanimanja dece lišene roditeljskog staranja i normalnog porodičnog života.

Gljučne reči: porodica, darovitost, izbor zanimanja, deca bez roditeljskog staranja, SOS Dečje selo.

Brojni teoretičari upravo porodicu, kao socijalno-pedagoški, psihološki i ekonomski entitet, smatraju najodgovornijom za otkrivanje i razvoj darovitosti dece. Njene realne mogućnosti, međutim, variraju u zavisnosti od uticaja šireg društvenog konteksta koji se prelamaju i kroz modele porodičnog življenja. Među najznačajnije varijable najčešće se ubrajaju društveno-kulturni kontekst porodice i socio-ekonomski sistem, posebno socio-ekonomski uslovi (Fraiser, Georgievski, Douglas, Guilford, Bradly, Wolf, Stevanović, Kvaščev, Flere, Kuzmanović i dr.), te činioци

¹ Rad je nastao kao rezultat istraživanja u okviru naučno-istraživačkog projekta “Evropske dimenzije promena obrazovnog sistema u Srbiji” br. 149009, finansijski podržanog od strane Ministarstva za nauku Republike Srbije u periodu 2006-2010. godine.

porodične sredine, kao što su: struktura porodičnih odnosa, stabilnost i karakter odnosa u porodici, ponašanje roditelja prema deci, porodična klima, vaspitni stil roditelja, i dr. (Nikolić, 1998). U tom smislu, Z. Golubović (1981) naglašava sledeće momente:

1. Materijalni i kulturni uslovi porodice koji određuju stepen mogućnosti ispunjenja potreba i aspiracija, sklonosti i sposobnosti članova.
2. Struktura i karakter porodičnih odnosa. S obzirom da struktura porodice u velikoj meri određuje i karakter porodičnih odnosa, ova dva činioca deluju povezano proizvodeći zajedničko dejstvo na proces socijalizacije.
3. Karakteristike ličnosti samih roditelja su takođe značajan činioc tj. što su roditelji kao ličnosti zreliji i izgrađeniji utoliko će manje projektovati sebe u procesu socijalizacije i nastojaće da upoznaju svoje dete i da mu pomognu da razvije vlastite dispozicije.

To znači da obim i kvalitet delovanja porodice na podsticanje darovitosti dece nisu determinisani samo namernim, svesnim vaspitnim uticajem, već i njenim objektivnim društveno-ekonomskim te kulturno-obrazovnim statusom. Takođe, treba istaći da većina autora presudni uticaj porodice na podsticaj darovitosti dece vidi do desete godine života, ističući kako se u periodu adolescencije ova situacija menja, pošto se menjaju odnosi između roditelja i adolescenata.

Porodica ima veoma značajnu ulogu, pored podsticanja darovitosti dece, i u izboru njihovog zanimanja, odnosno podsticanju njihovih profesionalnih interesovanja i stvaralaštva. Ovo je veoma kompleksno područje, jer usled nedovoljno precizno definisane prirode darovitosti često dolazi do pogrešnog shvatanja i tumačenja ovog fenomena i kada je reč o profesionalnom razvoju ličnosti. Naime, ukoliko se darovitost shvati kao ukupnost potencijalnih sposobnosti, ostaje otvoreno pitanje uticaja nekognitivnih komponenti ličnosti, koje inače veoma značajno utiču na način ispoljavanja i intenzitet dispozicije darovitosti. Kako su interesovanja za pojedina područja sveukupne ljudske delatnosti jedna od karakteristika ličnosti koja bitno utiče na manifestaciju darovitosti, posebna pažnja posvećuje se upravo ovim pitanjima.

U toku individualnog razvoja dolazi do promena profesionalnih želja, što je u skladu sa kognitivnim razvojem i sazrevanjem ličnosti. Profesionalne želje se usklađuju sa slikom o sebi tek nakon usvajanja „pojma o sebi“, što je u osnovi Superovog

objašnjenja profesionalnog razvoja. Izbor zanimanja je realizacija self koncepta. Iz ovakvog Superovog određenja izbora zanimanja proizilazi da individua bira svoja interesovanja i ona postaju produkt psiholoških faktora i socijalnih vrednovanja od kojih zavisi opšte životno i radno zadovoljstvo (Helajzen & Simić, 2000). Na temelju rezultata brojnih empirijskih istraživanja moguće je izdvojiti sledeće nivoe profesionalnih interesovanja ličnosti:

- *Odsustvo profesionalnih interesovanja* – karakteriše ga uglavnom ujednačen motiv postignuća ličnosti za različite oblasti, te prosečne sposobnosti. Pojedinci sa odsustvom profesionalnih interesovanja uglavnom se ne mogu svrstati među darovite.

- *Nediferencirana profesionalna interesovanja* – javljaju se kao posledica uzrasnih karakteristika dece u pubertetu i adolescenciji, tj. usled nezrelosti njihove ličnosti i neoformljenog ličnog identiteta. Nedovoljno poznavanje sebe ima za posledicu pojavu niza različitih interesovanja vezanih za željene uspehe, često praćene nerealnom procenom sopstvenih mogućnosti.

- *Diferencirana i definisana profesionalna interesovanja* – nastaju kada pojedinac upozna sebe, svoje mogućnosti i uskladi ih sa profesionalnim željama. Tada možemo govoriti o realnim ostvarenjima profesionalnih interesovanja i o samoaktualizaciji darovitosti. Takvi pojedinci otkrivaju svoje sposobnosti za određenu vrstu aktivnosti, usmeravaju svoju energiju i razvijaju inicijativnost u toj oblasti i najzad, ispoljavaju potencijal za stvaralaštvo unutar te delatnosti (Ibid., str. 184).

Naravno, porodici je potrebna pomoć na polju podsticanja razvoja darovitosti i profesionalne identifikacije ličnosti do nivoa diferenciranih i definisanih profesionalnih interesovanja jer se kao prioritetno pitanje postavlja upravo njihova stručnost, odnosno kompetentnost za stvaranje podsticajnog okruženja za razvoj (darovitog) deteta. Američki teoretičari (na primer Clark, Renzulli i dr.) smatraju da programi za darovite učenike i profesionalnu orijentacije treba da sadrže, pored ostalog, i smernice za osposobljavanje porodice za pružanje podrške darovitoj deci u najširem smislu.

Darovitost i profesionalni identitet u (dis)funkcionalnom porodičnom miljeu

Zahteve koji se postavljaju porodici na ovom planu, dodatno usložnjava i činjenica da uspešnost u radu sa darovitom

decom zahteva, prvenstveno, poznavanje njihovih potreba i interesovanja. Darovita deca i mladi imaju specifične potrebe. Poznavanje ovih potreba omogućava pravilno i dobro odmereno podsticanje i odabiranje onih sadržaja i programa koji će omogućiti oslobađanje dečjih potencijala. Optimalno su odmereni oni programi koji su „na nivou detetove darovitosti i talenta“ (Đorđević, 1997).

Svoje potrebe daroviti mogu zadovoljiti samo u onoj meri u kojoj socijalno okruženje stvara klimu koja podsticajno deluje na ispoljavanje njihovih stvaralačkih potencijala. Nažalost, u praksi je sve prisutnije shvatanje da osnovne teškoće u razvoju darovitih leže, najpre u neskladu potencijalnih mogućnosti darovitih i spremnosti sredine da ih prihvati, razume i podrži (Nikolić, 1998). Pri tome su veoma važna rana iskustva i aktivnosti dece u porodici. Loši porodični uslovi i česte emocionalne traume mogu da inhibiraju razvoj stvaralačkih sposobnosti dece.

Postoje brojni uzroci koji dovode do poremećaja odnosa u porodici; to mogu biti uzroci ekonomske prirode (nezaposlenost, niska primanja...), uzroci subjektivne prirode (razlike u karakteru, ponašanju, navikama, godinama starosti i sl.), uzroci koji leže u poremećaju fizičke, mentalne ili psihičke strukture ličnosti (invaliditet, bolesti centralnog nervnog sistema i dr.), uzroci koji leže u asocijalnim navikama i asocijalnom ponašanju člana porodice (vaspitna zapuštenost, kriminalitet, narkomanija, alkoholizam itd.). Porodice koje nemaju nikakvih problema zaista su retke. Ekerman (Ackerman, 1987) je ponudio shemu na osnovu koje je moguće odrediti stepen (ne)uspeha porodice u rešavanju svojih problema:

- a) porodica se suočava sa svojim problemima, tačno ih definiše i postiže realističko rešenje.
- b) porodica je nesposobna da postigne realističko rešenje, ali može da vlada problemom i istovremeno sebi daje više vremena za pronalaženje rešenja.
- c) porodica je nesposobna da pronade efikasno rešenje, na neuspeh odgovara nepromišljenim ponašanjem, ponekad žrtvu traži u porodici ili van nje.
- d) porodica niže neuspehe, što vodi dezorganizaciji porodičnih veza.

M. Goldner-Vukov (1988) smatra da postoje funkcionalne i disfunkcionalne porodice, pri čemu funkcionalnost porodice zavisi od odnosa koji postoji između članova porodice, ali i relacija između porodice i društva. Disfunkcionalnom porodicom se smatra ona koja nije u stanju da se prilagodi novonastalim uslovima života. U

disfunkcionalnim porodicama nastaju dodatni problemi koji dovode i do lišavanja dece roditeljskog staranja. Ovakve situacije najčešće nastaju usled razvoda braka roditelja, odlaska roditelja na privremeni rad u inostranstvo, bolesti roditelja, hospitalizacije roditelja, smrti jednog (ili oba) roditelja i dr.

Deca lišena roditeljske ljubavi i funkcionalnog porodičnog života imaju niz specifičnih problema u psiho-socijalnom razvoju. Oni najčešće prolaze kroz niz traumatskih okolnosti, zbog lišavanja osnovnih bioloških, socijalnih i emotivnih podsticaja. Njih prati i osećaj niže vrednosti, često se zatvaraju u sebe i ne umeju da sklapaju društvene veze.

Iz gore navedenih konstatacija možemo zaključiti da mogućnosti porodice, na makro i mikro nivou, u kreiranju podsticajnog okruženja i pružanja adekvatne podrške razvoju darovitosti i izboru zanimanja dece – variraju od veoma podsticajnog, pozitivnog i ohrabrujućeg do, nažalost, inhibirajućeg. Stoga smo želeli da, u kontekstu jednog šireg polja teorijsko-empirijskog proučavanja², *ispitamo ulogu porodice u podsticanju darovitosti i izbora zanimanja dece i mladih, odnosno ustanovimo da li postoje razlike između ispitanika sa različitim socio-demografskim karakteristikama (različite strukture porodice, odnosno ispitanika iz potpunih porodica i ispitanika lišenih roditeljskog staranja, smeštenih u SOS dečja sela) u pogledu obrazovnog statusa, profesionalnih i vrednosnih orijentacija, te zadovoljstva životom uopšte.*

Cilj istraživanja formulisan je na sledeći način: ispitati u kojoj meri su ispitanici sa različitim socio-demografskim karakteristikama zadovoljni svojim obrazovnim statusom, kakve su njihove profesionalne i vrednosne orijentacije, odnosno koliko su zadovoljni životom uopšte, te da li među njima postoje značajne razlike.

² Reč je o međunarodnom, dugoročnom istraživačkom projektu „TRACKING FOOTPRINTS“ (Praćenje otisaka) u organizaciji Herman Gmainer Akademie iz Beča, koji realizuju SOS Dečja sela u cilju podrške organizacionom razvoju na internacionalnom nivou i pružanja doprinosa stvaranju boljih životnih uslova za decu iz čitavog sveta. Navedeni projekat implementiran je u periodu 2006-2008. godine u Srbiji (SOS Dečje selo „Dr Milorad Pavlović“ u Sremskoj Kamenici) u skladu sa svim predviđenim metodološkim i organizacionim standardima.

Zadaci istraživanja:

1. Utvrditi zadovoljstvo postignutim obrazovnim statusom ispitanika sa različitim socio-demografskim karakteristikama i ustanoviti da li između njih postoje značajne razlike.
2. Ispitati vrednosne orijentacije ispitanika sa različitim socio-demografskim karakteristikama i ustanoviti da li između njih postoje značajne razlike.
3. Ustanoviti da li postoje razlike između ispitanika sa različitim socio-demografskim karakteristikama u pogledu zadovoljstva životom uopšte.
4. Ispitati kako ispitanici procenjuju podršku dobijenu (u porodici, odnosno u SOS dečjem selu) tokom školovanja u pogledu izbora zanimanja.

Istraživanje povezanosti, odnosno utvrđivanje postojanja distinktivnih obeležja između grupa varijabli obavljeno je *neeksperimentalnom primenom kauzalne metode*. Od tehnika istraživanja primenjeni su *intervjuisanje i anketiranje*. Kao instrumenti za prikupljanje podataka poslužili su *anketa* konstruisana za potrebe ovog istraživanja i *struktuirani intervju*. Istraživanje je realizovano tokom školske 2008/09. godine u Novom Sadu, a *uzorak* je obuhvatao 240 ispitanika starosti od 21 do 30 godina starosti. Od istraživanjem obuhvaćenog uzorka, 25% čine SOS odrasli³ koji su nakon punoletstva izašli iz SOS dečjeg sela.

Varijable istraživanja je moguće uslovno podeliti u tri grupe: *organizmičke* (pol, uzrast), *stimulus varijable* (socio-demografske karakteritike) i *varijable odgovora* (zadovoljstvo obrazovnim statusom, profesionalne i vrednosne orijentacije i zadovoljstvo životom uopšte).

U istraživanju su korišćeni postupci deskriptivne statistike uz primenu programa Excel, SPSS (podaci predstavljeni pomoću frekvencija, procentualno, tabelarno, grafički), a manipulisanje istraživačkim varijablama obavljeno je primenom postupaka za

³ Cilj projekta „PRAĆENJE OTISAKA“ bio je da se ustanovi kako SOS odrasli žive nakon odlaska iz SOS Dečjih sela, šta su postigli u svom životu i da se upoznaju njihova lična iskustva tokom boravka u SOS ustanovama. Podaci koji su sakupljeni na taj način razgraničeni su na dva polja: iskustva i preporuke SOS odraslih kao eksperata i upoznavanje njihove trenutne situacije (bračni status, obrazovni status, profesionalni razvoj, finansijska situacija, stambena situacija, itd.)

izračunavanje značajnosti razlika – prvenstveno Pearsonovim χ^2 testom, odnosno merom korelacije Cramerovim V.

Rezultati istraživanja

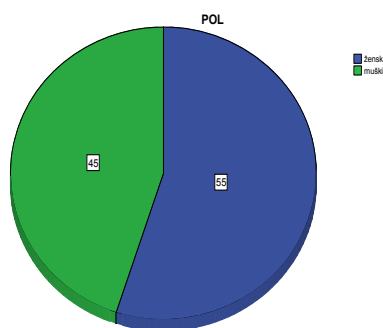
Sagledavanje rezultata do kojih smo istraživanjem i obradom podataka došli biće fokusirano na cilj ovoga rada: ispitivanje u kojoj meri su ispitanici sa različitim socio-demografskim karakteristikama zadovoljni svojim obrazovnim statusom, kakve su njihove profesionalne i vrednosne orijentacije, odnosno koliko su zadovoljni životom uopšte, te da li među njima postoje značajne razlike.

Opšti podaci

Tabela br. 1: POL

	frekvencija	%	% validnih	kumulativni %
validni ženski	132	55,0	55,0	55,0
muški	108	45,0	45,0	100,0
ukupno	240	100,0	100,0	

U tabeli br. 1, kao i na grafičkom prikazu, vidimo da je ženski pol u istraživanju zastupljen sa 55%, dok muški pol čini 45% slučajno odabranog uzorka. To je relativno ujednačen odnos zastupljenosti polova.

Grafikon br. 1: Polna struktura ispitanika

Tabela br. 2: SOCIO-DEMOGRAFSKE KARAKTERISTIKE (STRUKTURA PORODICE)

	frekvencija	%	% validnih	kumulativni %
validni				
roditelji	128	53,3	53,3	53,3
majka	22	9,2	9,2	100,0
otac	2	0,8	0,8	
rodak	21	8,8	8,8	
partner	24	10,0	10,0	
podstanar	42	17,5	17,5	
nešto drugo	1	0,4	0,4	
ukupno	240	100,0	100,0	

Dobijeni podaci pokazuju da polovina ispitanika živi u potpunim porodicama, tj. u porodicama sa oba roditelja (53,3%), dok trećina ispitanika živi sama ili sa partnerom kao podstanar. Ostali ispitanici žive sa pojedinim članovima svoje biološke porodice.

Tabela br. 3: Obrazovni status

Socio-demografske karakteristike	Koji je najviši nivo škole koju imate?				ukupno	
	osnovna škola	srednja trogodišnja	srednja četvorogodišnja	fakultet		
SOS odrasli	N %	12 9,1%	80 60,6%	20 15,2%	20 15,2%	132 100,0%
Ispitanici iz porodice (sa oba ili jednim roditeljem)	N	24	52	24	8	108
	%	22,2%	48,1%	22,2%	7,4%	100,0%
ukupno	N	36	132	44	28	240
	%	15,0%	55,0%	18,3%	11,7%	100,0%

Što se obrazovnog statusa tiče, u tabeli br. 3 prikazane su razlike između ispitanika sa različitim socio-demografskim karakteristikama. Zapaža se trend da je mnogo više SOS odraslih koji su završili srednju trogodišnju školu, nego ispitanici iz porodice (sa oba ili jednim roditeljem). Međutim, ovi ispitanici prednjače kad je reč o završenoj srednjoj četvorogodišnjoj školi i fakultetu.

Na pitanje da li su zadovoljni svojim obrazovanjem ispitanici su dali odgovore prikazane u tabeli br. 4.

Tabela br. 4: Da li ste zadovoljni svojim obrazovanjem?

Socio-demografske karakteristike	Da li ste zadovoljni svojim obrazovanjem?				ukupno
	veoma zadovoljan	zadovoljan	nezadovoljan	veoma nezadovoljan	
SOS odrasli	N 12	56	44	16	128
	% 9,4%	43,8%	34,4%	12,5%	100,0%
Ispitanici iz porodice (sa oba ili jednim roditeljem)	N 20	40	36	12	108
	% 18,5%	37,0%	33,3%	11,1%	100,0%
ukupno	N 32	96	80	28	236
	% 13,6%	40,7%	33,9%	11,9%	100,0%

Zadovoljstvo (zadovoljan, veoma zadovoljan) svojim obrazovanjem izražava polovina ispitanika sa različitim socio-demografskim karakteristikama. Visok je procenat (oko 45%) ispitanika obe grupe koji su nezadovoljni, odnosno veoma nezadovoljni svojim obrazovanjem. Posmatrajući razlike između ispitanika sa različitim socio-demografskim karakteristikama, zapažamo da su SOS odrasli u većem postotku zadovoljni, ali ne i veoma zadovoljni u odnosu na ispitanike iz porodica (sa oba ili jednim roditeljem).

Tabela br. 4a: Hi-kvadrat testovi

	vrednost	df	asimp. p (2-strano)
Pearsonov hi-kvadrat	1,094(a)	3	,779
korekcija za kontinuitet			
Likelihood Ratio	1,095	3	,778
linearna povezanost	,320	1	,571
N validnih slučajeva	59		

a 4 ćelija/e (50,0%) ima/ju očekivanu frekvenciju manju od 5. Najmanja očekivana frekvencija je 3,20.

Tabela br. 4b: Simetrične mere

		vrednost	asimp. st. greška(a)	Approx. T(b)	aprosk. p
nominalna *	Phi	,136			
nominalna					,779

Cramerovo V	,136	,779
koeficijent kontingencije	,135	,779
N validnih slučajeva	59	

a Ne pretpostavljajući nultu hipotezu.

b Korištena asimptotska standardna greška pretpostavljajući nultu hipotezu.

Razlike između ispitanika u pogledu socio-demografskih karakteristika nisu statistički značajne, odnosno ne mogu se uzeti za visokom pouzdanošću zaključivanja ($p=.779$).

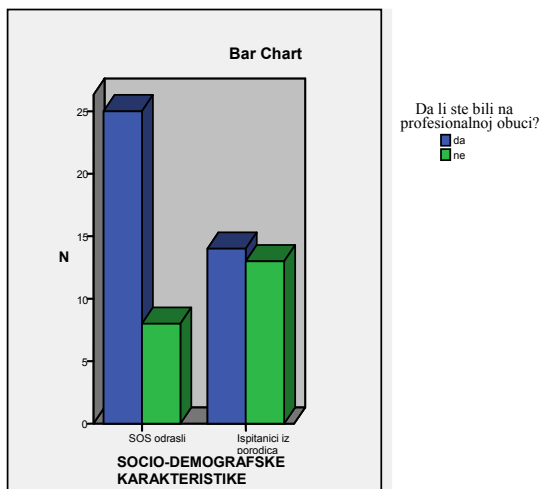
Razlozi nezadovoljstva su, sudeći prema odgovorima ispitanika, sledeći:

Tabela br. 5: Razlozi nezadovoljstva obrazovnim statusom

Nezadovoljstvo obrazovnim statusom		
	f	%
nisu imali uslove da završe više škole, a mogli su	52	23,3
nedostatak podrške (moralne, finansijske)	40	16
stečeno obrazovanje nije adekvatno (nedovoljno praktičnih znanja, nepoznavanje stranih jezika, informatike)	16	6,6
neozbiljno shvaćeno školovanje, "mladost-ludost"	16	6,6

Najveći procenat SOS odraslih, ali i ispitanika iz porodice, ističe da nije imao uslova da završi više škole, a da su za to imali individualnih kapaciteta (23,3%). Jedan broj ispitanika ističe da je izostala moralna i finansijska podrška (16,0%). Pažljivom analizom dobijenih indikatora zapaža se da i mladi koji su odrastali u svojim biološkim porodicama (sa oba ili jednim roditeljem) imaju slične probleme, pogotovo kada je reč o stečenom obrazovanju. Ovo najbolje ilustruje odgovor jednog učenika gimnazije "Petro Kuzmjak" iz Ruskog Krstura: "Bilo bi dobro kada bismo mogli da idemo u školu, ili na faks koji želimo, a ne na one koje moramo... ili jedino možemo iz finansijskih razloga" (Korišćenje slobodnog vremena mladih u AP Vojvodini, 2007). Ovaj odgovor dovoljno govori sam za sebe o sveopštoj ekonomskoj krizi u našoj zemlji.

Na grafikonu br. 2 prikazani su podaci da je 65% ispitanika bilo na profesionalnoj obuci. Značajno je veći broj (za trećinu) SOS odraslih koji su bili na profesionalnoj obuci. To se jasno može videti na sledećem grafikonu:

Grafikon br. 2: Profesionalna obuka ispitanika

Na pitanje da li je obuka završena, dobijeni su interesantni podaci; velika većina ispitanika navela je da je završila obuku, ali ima i odgovora da je obuka u toku. SOS odrasli su uglavnom završili sledeću profesionalnu obuku: pekar, obuçar, parketar, tehničar PTT, kuvar, elektrozarivarivač, frizer, autoelektričar, poslovni sekretar, kozmetičar, moler, ugostitelj, vatrogasac, krojač, itd. Značajan broj ispitanika sa različitim socio-demografskim karakteristikama završio je ili završava kurs za računare i kurseve stranog jezika (uglavnom engleskog).

Testirali smo značajnost razlika između ispitanika sa različitim socio-demografskim karakteristikama u pogledu završene profesionalne obuke i dobijene podatke prikazali u tabelama br. 6 i 6a.

Tabela br. 6: Hi-kvadrat testovi

	vrednost	df	asimp. p (2-strano)	egzaktno p (2-strano)	egzaktno p (1-strano)
Pearsonov hi-kvadrat	3,730(b)	1	,053		
korekcija za kontinuitet(a)	2,754	1	,097		
Likelihood Ratio	3,746	1	,053		
Fisherov egzaktni				,063	,048

test				
linearna povezanost	3,668	1		,055
N validnih slučajeva	60			

- a Computed only for a 2x2 table
 b 0 ćelija/e (,0%) ima/ju očekivanu frekvenciju manju od 5.
 Najmanja očekivana frekvencija je 9,45.

Tabela br. 6a: Simetrične mere

		vrednost	asimp. st. greška(a)	Approx. T(b)	apros. p
nominalna *	Phi	,249			,053
nominalna	Cramerovo V	,249			,053
	koeficijent kontingencije	,242			,053
N validnih slučajeva		60			

a Ne pretpostavljajući nultu hipotezu.

b Korištena asimptotska standardna greška pretpostavljajući nultu hipotezu.

Navedeni podaci o Pearsonovom hi-kvadrat testu ukazuju na značajnu vrednost (3.730) u pogledu postojanja razlika između ispitanika sa različitim socio-demografskim karakteristikama kad je reč o njihovoj profesionalnoj obuci, sa visokom pouzdanošću zaključivanja ($p=0.53$). Kramerovo V iznosi .249 na nivou pouzdanosti $p=0.53$. U tom smislu, više je ispitanika SOS odraslih koji su završili neki oblik profesionalne obuke jer su bili nezadovoljni postignutim obrazovnim statusom.

Kad je reč o ispitivanju vrednosnih orijentacija ispitanika sa različitim socio-demografskim karakteristikama, želeli smo utvrditi šta im je najvažnije u životu, što ukazuje na prioritetne vrednosti. Odgovori SOS odraslih prikazani su u tabeli br. 7.

Tabela br. 7: Šta je najvažnije u životu

Šta je najvažnije u životu		
	f	%
Zdravlje	17	28,3
Partnerstvo/brak	3	5,0
Sreća	2	3,3
Deca	12	20,0
Porodica	26	43,3
Posao, zaposlenje	7	11,6

Prijatelji	4	6,6
Materijalna obezbeđenost	6	10,0
Ljubav	1	1,6
Sloboda	1	1,6
Vaspitač iz SOS	1	1,6

Kada pogledamo podatke u tabeli zapažamo da najfrekventniji odgovori upućuju na sledeće vrednosti: porodica (43,3%), zdravlje (28,3%) i deca (20,0%). Slede posao/zaposlenje, materijalna sigurnost i obezbeđenost, prijatelji, partnerstvo... Želeli smo ove podatke da uporedimo sa populacijom mladih ljudi iz porodice sa oba ili jednim roditeljem. Interesantno je da je dominantna vrednost i kod ovih ispitanika bila porodica (negovanje harmoničnih odnosa, ljubavi i podrške). Sve ostale vrednosti birane su manje učestalo. Slede uspešnost u školi / obrazovanju / poslu, kao i drugarstvo. Utisak je da među mladim ljudima, bez obzira da li su odrastali u SOS Dečjem selu ili u biološkoj porodici, nema velikih razlika u pogledu dominantne vrednosti u životu i ličnog cilja – PORODICE. Sledeći istraživački zadatak odnosio se na zadovoljstvo ispitanika različitih socio-demografskih karakteristika i različitih obrazovnih statusa životom uopšte. Na pitanje koliko su zadovoljni svojim životom velika većina ispitanika odgovorila je da je zadovoljna (63,3%), uz napomenu da ispitanici iz porodice (sa oba ili jednim roditeljem) malo prednjače u ovim odgovorima. Statistički pokazatelji upućuju na konstataciju da ove razlike nisu značajne, o čemu govore podaci u tabelama 7a i 7b.

Tabela br. 7a: Hi-kvadrat testovi

	vrednost	df	asimp. p (2-strano)
Pearsonov hi-kvadrat	2,203(a)	4	,699
korekcija za kontinuitet			
Likelihood Ratio	2,582	4	,630
linearna povezanost	1,762	1	,184
N validnih slučajeva	60		

a 7 ćelija/e (70,0%) ima/ju očekivanu frekvenciju manju od 5. Najmanja očekivana frekvencija je ,45.

Tabela br. 7b: Simetrične mere

		vrednost	asimp. st. greška(a)	Approx. T(b)	aprosk. p
nominalna *	Phi	,192			,699
nominalna	Cramerovo V koeficijent kontingencije	,192 ,188			,699 ,699
N validnih slučajeva		60			

a Ne pretpostavljajući nultu hipotezu.

b Korištena asimptotska standardna greška pretpostavljajući nultu hipotezu.

Razlike između ispitanika različitih socio-demografskih karakteristika kad je reč o zadovoljstvu svojim životom nisu značajne (vrednost Pearsonovog hi-kvadrat testa =2.203, pouzdanost $p=.699$).

Ako uzmemo u obzir povezanost obrazovnog nivoa ispitanika i njihovo zadovoljstvo životom, dobijamo sledeću sliku:

Tabela br. 8: Koliko ste zadovoljni svojim životom?

Koji je najviši nivo škole koju imate?		Koliko ste zadovoljni svojim životom?					ukupno
		vrlo zadovoljni	zadovoljni	nezadovoljni	vrlo nezadovoljni	ne želim da odgovorim	
osnovna škola	N	8	12	8	8	0	36
	%	22,2%	33,3%	22,2%	22,2%	,0%	100,0%
srednja trogodišnja	N	16	84	24	4	4	132
	%	12,1%	63,6%	18,2%	3,0%	3,0%	100,0%
srednja četvorogodišnja	N	4	32	8	0	0	44
	%	9,1%	72,7%	18,2%	,0%	,0%	100,0%
fakultet	N	4	24	0	0	0	28
	%	14,3%	85,7%	,0%	,0%	,0%	100,0%
ukupno	N	32	152	40	12	4	240

% 13,3% 63,3% 16,7% 5,0% 1,7% 100,0
%

Parametri prikazani u tabeli br. 8 jasno pokazuju da sa višim nivoom obrazovnog statusa raste i zadovoljstvo životom uopšte kod ispitanika.

Upitani ko je sve uticao na njihov izbor zanimanja i profesionalnu orijentaciju, odnosno koliko ih je porodica ili SOS porodica u dečjem selu informisala o budućim profesijama, ispitanici su dali sledeće odgovore:

Tabela br. 9: O budućim profesijama informisao/la sam se u biološkoj (odnosno SOS) porodici.

POL	TF5603 O budućim profesijama informisao/la sam se u porodici.	ukupno		
		ne	da	
ženski	N	93	36	128
	%	71,9%	28,1%	100,0%
muški	N	72	36	108
	%	66,7%	33,3%	100,0%
ukupno	N	164	72	236
	%	69,5%	30,5%	100,0%

O budućim profesijama kojima bi želeli da se bave, u porodici (biološkoj, odnosno SOS porodici) informisalo se 28,1% ispitanika ženskog i 33,3% muškog pola. Ostali su odgovorili odrečno. Upitani gde su se informisali van porodice, u veoma visokom postotku odgovorili su da je to bilo u školi. Razlike između polova kad je reč o navedenoj varijabli, nisu statistički značajne jer vrednost Pearsonovog hi-kvadrat testa nije na nivou pouzdane značajnosti.

Tabela br. 9a: Hi-kvadrat testovi

	vrednost	df	asimp. p (2- strano)	egzaktno p (2- strano)	egzaktno p (1- strano)
Pearsonov hi-kvadrat	1,444(b)	1	,230		
korekcija za kontinuitet(a)	,871	1	,351		
Likelihood Ratio	1,445	1	,229		
Fisherov egzaktni test				,288	,175
linearna povezanost	1,419	1	,234		
N validnih slučajeva	58				

- a Computed only for a 2x2 table
 b 0 ćelija/e (,0%) ima/ju očekivanu frekvenciju manju od 5.
 Najmanja očekivana frekvencija je 10,76.

Tabela br. 9b: Simetrične mere

		vrednost	asimp. st. greška(a)	Approx. T(b)	apros. p
nominalna *	Phi	-,158			,230
nominalna	Cramerovo V koeficijent	,158			,230
	kontingencije	,156			,230
N validnih slučajeva		58			

- a Ne pretpostavljajući nultu hipotezu.
 b Korištena asimptotska standardna greška pretpostavljajući nultu hipotezu.

Ispitanicima SOS dečjeg sela postavljeno je i pitanje Šta je SOS Dečije selo trebalo još da uradi da podrži mlade u izboru profesije? Dobijeni podaci predstavljeni su u tabeli br. 10.

Tabela br. 10: Šta je SOS Dečije selo trebalo još da uradi da podrži mlade u izboru profesije?

Šta je SOS Dečije selo trebalo da uradi još da podrži mlade u izboru profesije?	f	%
- pomogli su dosta, sve što je bilo u njihovoj moći (pružali informacije, podržavali, pomagali)	6	10
-finansijska pomoć za školovanje (knjige, školarina, prijava ispita i sl.)	4	6,6
- da više informišu, profesionalno orijentišu savetuju, razgovaraju kao roditelji (upoznaju decu, njihove želje, motivaciju)	48	80,0
-da omogući kontakte i pomoć i nakon izlaska iz sela	4	6,6
-pomoć u učenju, motivacija	5	8,3
-da obezbede pomoć i podršku stručnjaka	11	18,3
-da se založe da upišemo „bolje „ škole	1	1,6
-razvijanje radnih navika	1	1,6
-bolja komunikacija, tolerancija, poverenje, razumevanje	8	13,3
-da obezbede posao	3	5,0
-da razviju talente dece	1	1,6

Dobijeni pokazatelji ukazuju na činjenicu da izuzetno visok postotak ispitanika (80,0%) smatra da je SOS Dečije selo trebalo da ih više informiše, profesionalno usmerava, savetuje, razgovaraju kao roditelji, te da dobro upoznaju njihove potrebe, želje, motive,

sklonosti, sposobnosti. U tom pravcu je i predlog da omogući pomoć i podršku stručnjaka koji bi im predstavili profesije, razgovarali sa njima, upoznali njihova profesionalna interesovanja uz pomoć instrumenata, upitnika i sl. Naravno, neophodna im je i bolja komunikacija, tolerancija, poverenje i razumevanje od strane zaposlenih u SOS Dečijem selu. Ovo su veoma interesantni podaci i vrlo praktične implikacije za SOS Dečija sela. Naime, SOS odrasli tek kada se nađu u situaciji da traže posao i da se zapošljavaju uviđaju potrebu sticanja obrazovanja, završavanja škola jer im od toga zavisi dalji profesionalni angažman, uslovi rada, zarada, ali i ugled i status u društvu. Tek sa određene vremenske distance i sa stečenom zrelošću, uviđaju značaj obrazovanja, posebno kada se suoče sa (ne)mogućnošću zaposlenja u željenoj profesiji zbog neadekvatnog obrazovanja. 10% ispitanika smatra da je SOS Dečije selo uradilo sve što je bilo u njihovoj moći, pomagalo i podržavalo. Ono što se od očekivanja ispitanika, različitih socio-demografskih karakteristika, posebno izdvaja jeste želja da ih roditelji, odnosno SOS Dečije selo podržava, razume, ohrabri, pomaže i ide u susret njihovim emotivnim potrebama, a posebno da im pruže LJUBAV.

* * *

Prema rezultatima brojnih istraživanja, rana iskustva imaju izuzetan značaj za celokupni razvoj ličnosti, što ukazuje na važnost porodičnog konteksta. Osim toga, ne samo da se radi o počecima i prvim „matricama iskustva“, prekursorima, nego i o dugotrajnim i sistematskim uticajima i (dugo)trajnim efektima (Krnjaić, 2004). Porodičnu dinamiku, pri tom, valja posmatrati kao deo makro-plana, što znači da je podsticanje darovitosti u porodičnom okruženju uronjeno u širi kontekst. U skladu sa ovom konstatacijom, i dobijene pokazatelje treba razmatrati u sklopu socio-kulturnog i ekonomskog miljea u našem društvu koji je već više od decenije opterećen znakom krize i tranzicije, što se svakako, prelama i kroz rezultate istraživanja.

Sve promene na makronivou neminovno se reflektuju i na porodicu, pa i na njene kapacitete u pogledu podsticaja razvoja darovitosti. Rezultati istraživanja pokazuju da se porodica nalazi na vrhu vertikale vrednosti, te da velika većina ispitanika, bez značajnih distinktivnih obeležja u pogledu socio-demografskog statusa, obrazovnog statusa i pola smatra izuzetno značajnom podršku

porodice u svom individualnom razvoju, podsticanju darovitosti, profesionalnoj orijentaciji i prepoznavanju emotivnih potreba dece.

Čini se da je to formula uspeha za razvoj samopouzdanja, vere u sopstvene vrednosti i iskorak na putu razvoja darovitosti. Utvrđeni nivoi zadovoljstva životom uopšte i profesionalnim izborom, ohrabrujući su. Oni su u skladu sa rezultatima relevantnih istraživanja (Božin, 2004) i znatnoj fleksibilnosti i adaptibilnosti mladih, o njihovoj sposobnosti da relativno dobro funkcionišu i budu prilično zadovoljni svojim životom, čak i u veoma kompleksnim, dugotrajno nepovoljnim, uslovima života. Naravno, i u ovoj oblasti neophodna su dalja istraživanja, te praćenje promena, uključujući i činioce tih varijacija na makro i mikronivou.

Literatura:

- Ackerman, N. (1987): *Psihodinamika porodičnog života*, Titograd: NIO „Pobeda“.
- Božin, A. (2000): Zadovoljstvo životom studenata, u: , u „Stvaraoci i stvarnost“, *Zbornik 6*, Vršac: Viša škola za obrazovanje vaspitača, str.266-277.
- Đorđević, B. (1997): Podsticanje darovitosti, *Zbornik 2*, Vršac: Viša škola za obrazovanje vaspitača.
- Golubović, Z. (1981): *Porodica kao ljudska zajednica*, Zagreb: ITRO „Naprijed“.
- Gorner-Vukov, M. (1988): *Porodica u krizi*, Beograd-Zagreb: Medicinska knjiga.
- Helajzen, V. – Simić, V. (2000): Profesionalna interesovanja i stvaralaštvo, u „Stvaraoci i stvarnost“, *Zbornik 6*, Vršac: Viša škola za obrazovanje vaspitača, str.181-189.
- *Korišćenje slobodnog vremena mladih u AP Vojvodini* (2007), Novi Sad: Pokrajinski sekretarijat za sport i omladinu.
- Krnjaić, Z. (2004): Porodica i podsticanje kognitivnog razvoja i nadarenosti, u: „Strategije podsticanja darovitosti“, *Zbornik br. 10*, Vršac: Viša škola za obrazovanje vaspitača, str. 325-333.
- Nikolić, R. (1998): Porodica kao podrška darovitosti, *Zbornik 4*, Vršac: Viša škola za obrazovanje vaspitača, str.441-456.

Olivera Gajic, PhD

Biljana Lungulov

Philosophical Faculty, Novi Sad

Ljiljana Pižurica, MA

High School “Branko Radicevic”, Sremski Karlovci

FAMILY AS A FACTOR OF GIFTEDNESS ENCOURAGEMENT AND PROFESSION CHOICE

Abstract: The authors of the text consider the role of family in complex and dynamic processes of personality formation, especially its capacities in creation of encouraging setting and providing adequate support to giftedness development.

Depending on socioeconomic, socio-cultural and others conditions of family life, capacities and the level family functions are developed, stability and the character of relationships in a family, as well as ability of parents to establish more and more complex functions, family is regarded as either positive or negative factor of giftedness encouragement.

In the same context the results of theoretical-empirical research are presented dealing with family as an inevitable factor of giftedness encouragement and profession choice in children, exerting influence on their (dis)satisfaction with their level of education, professional development, value orientations and content with life in general. Furthermore, the article cast light on the problem of giftedness encouragement and profession choice in the case of children deprived from parental care and normal parental life.

Key words: family, giftedness, profession choice, children without parental care, SOS, children village.

